

เทคโนโลยีเปลี่ยนโลก ธรรมะเปลี่ยนชีวิต : การประยุกต์ใช้หลักทฤษฎีธรรมมิกัตถสัง วัตตนิกธรรม 4 ประการในบริบทของโลกยุค Ai Technology Changes the World, Dhamma Changes Life: An Application of the Four Dittthadhammikattha-samvattanika-dhamma Principles in the Context of the AI Era

บทคัดย่อ

บทความนี้ศึกษาการประยุกต์ใช้หลักทฤษฎีธรรมมิกัตถสังวัตตนิกธรรม 4 ประการ ซึ่งเป็นหลักธรรมอันทรงคุณค่าจากพระพุทธศาสนา ที่รู้จักกันในชื่อ “หัวใจเศรษฐี” ได้แก่ อุฏฐานสัมปทา (ความขยันหมั่นเพียร), อารักขสัมปทา (การรักษาทรัพย์สิน), กัลยาณมิตตตา (การคบมิตรดี) และสมชีวิตา (การเลี้ยงชีวิตพอดี) ในบริบทของโลกยุคปัญญาประดิษฐ์ (AI) ที่เทคโนโลยีมีบทบาทอย่างกว้างขวางและเปลี่ยนแปลงชีวิตมนุษย์รวดเร็ว แม้ AI จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพและเปิดโอกาสใหม่ แต่ก็เกิดความท้าทายด้านจริยธรรม ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและผลกระทบทางสังคม บทความชี้ให้เห็นว่าการนำหลักธรรมเหล่านี้มาประยุกต์ใช้สามารถเป็นแนวทางในการพัฒนาทักษะที่เหมาะสม รักษาทรัพย์สินและข้อมูลอย่างมีจรรยาบรรณ สร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ที่ดี และดำเนินชีวิตอย่างสมดุลในยุคดิจิทัล สอดคล้องกับการรักษาคุณค่าความเป็นมนุษย์ควบคู่ไปกับการใช้เทคโนโลยีอย่างมีสติและรับผิดชอบ โดยสรุป ธรรมะสามารถขับเคลื่อนชีวิตให้มีความสุขได้อย่างยั่งยืนควบคู่กับการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีสมัยใหม่ในศตวรรษที่ 21

ARTICLE INFO:

Author:

1. จตุภูมิ แสนคำ

Jatuphoom Saenkham

อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาภาษาบาลีและสันสกฤต
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
สาขานครปฐม,
Lecturer in the Pali and Sanskrit Program
Mahamakut Buddhist University
Salaya, Nakhon Pathom,
First/Corresponding, Author's
Email: mosmolee263@gmail.com

คำสำคัญ : เทคโนโลยีเปลี่ยนโลก,

ธรรมะเปลี่ยนชีวิต, การประยุกต์ใช้,
หลักทฤษฎีธรรมมิกัตถสังวัตตนิกธรรม 4 ประการ,
บริบทของโลกยุค Ai

Keywords : technology changes the world,
Dhamma changes life, application,
4 principles of Dittthadhammikatthasamvattani
Dhamma, context of the world in the Ai era

Article history :

Received : 12/06/69

Revised : 23/06/69

Accepted : 29/06/69

Abstract

This article studies the application of the four principles of Dittthadhammikattha Sankvattanikdhamma, which are valuable principles from Buddhism. Known as “Millionaire's Heart”, including Utthana Sampada (diligence), Arakkhasampada (preservation of assets), Kalyanamitta (good friendship) and Somchiva (suitable living) in the context of the world of the artificial intelligence (AI) era where technology plays a widespread role and changes

human lives quickly, although AI helps increase efficiency and opens up new opportunities. But there are ethical challenges. economic inequality and the impact of Society The article points out that applying these principles can serve as a guideline for developing appropriate skills. Maintain assets and information ethically Create a network of good relationships and live a balanced life in the digital age This is consistent with maintaining human values along with using technology consciously and responsibly. In summary Dhamma can drive sustainable life along with the changes in modern technology in the 21st century.

บทนำ

ในศตวรรษที่ 21 โลกกำลังเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วจากนวัตกรรมทางเทคโนโลยีดิจิทัล โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence: AI) ซึ่งมีความสามารถสูงในการจำลองและประมวลผลกระบวนการคิด การเรียนรู้ และการตัดสินใจของมนุษย์ในรูปแบบที่ซับซ้อนและมีประสิทธิภาพ (Russell & Norvig, 2021) การเข้ามาของ AI ได้พลิกโฉมวงการศึกษาลงอย่างลึกซึ้ง ตั้งแต่การบริหารจัดการข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data) ที่ช่วยสนับสนุนการวางแผนเชิงนโยบายและการปฏิบัติอย่างแม่นยำ การออกแบบหลักสูตรและสื่อการสอนที่ตอบสนองต่อความต้องการและศักยภาพของผู้เรียนแต่ละคน ไปจนถึงการประเมินผลการเรียนรู้ที่รวดเร็วและแม่นยำมากยิ่งขึ้น

AI ยังก่อให้เกิดโอกาสใหม่ๆ ในการเรียนรู้เฉพาะบุคคล (Personalized Learning) โดยระบบสามารถปรับระดับความยากง่ายของเนื้อหา กิจกรรม และรูปแบบการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับลักษณะและความสามารถเฉพาะของผู้เรียนแต่ละคน นอกจากนี้ AI ยังช่วยเพิ่มประสิทธิภาพด้วยการให้ข้อมูลป้อนกลับแบบทันที (Real-time Feedback) ซึ่งช่วยกระตุ้นและเสริมแรงการเรียนรู้ ลดช่องว่างความเข้าใจ และส่งเสริมการพัฒนาทักษะสำคัญในศตวรรษที่ 21 เช่น การคิดวิเคราะห์เชิงลึก การสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ และการทำงานร่วมกันเป็นทีม ผ่านสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่มีความยืดหยุ่นและมีปฏิสัมพันธ์สูง (Holmes et al., 2019; Luckin et al., 2022; OECD, 2021)

อย่างไรก็ดี การก้าวหน้าของ AI และเทคโนโลยีดิจิทัลก็ไม่ได้นำมาซึ่งความสุขหรือความสมดุลในชีวิตมนุษย์โดยอัตโนมัติ แต่ยังสร้างประเด็นปัญหาสำคัญในด้านจริยธรรม เช่น ความเป็นส่วนตัว ความโปร่งใสของข้อมูลและอัลกอริทึม รวมถึงปัญหาความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัลที่ทำให้ผู้เรียนบางกลุ่มไม่สามารถเข้าถึงหรือใช้เทคโนโลยีเหล่านี้ได้อย่างเท่าเทียม (UNESCO, 2021; Williamson & Eynon, 2020) กล่าวคือ โลกยุค AI มีทั้งโอกาสและความท้าทายที่ต้องได้รับการจัดการอย่างรอบคอบ

ในบริบทนี้ พระพุทธศาสนากลับเสนอแนวทางธรรมะเพื่อการดำรงชีวิตอย่างสมดุลและผาสุก ผ่านหลักทฤษฎีธรรมะที่มีกตัตถสังวัตตนิกรรม 4 ประการ หรือที่เรียกกันว่า “หัวใจเศรษฐกิจ” ซึ่งประกอบด้วย อุดมฐานสัมปทา คือ ความขยันหมั่นเพียรและตั้งใจทำงานด้วยความพยายาม, อารักขสัมปทา คือ การรักษาทรัพย์อย่างรอบคอบไม่ให้สูญหาย, กัลยาณมิตตตา คือ การสร้างและรักษามิตรภาพที่ดีงาม, และสมชีวิตา คือ การใช้ชีวิตอย่างพอดีไม่ฟุ้งเฟ้อเกินไป หลักธรรมเหล่านี้ส่งเสริมการพึ่งพาตนเอง การมีวิจรรณญาณ และการดำเนินชีวิตอย่างสมดุลและมีความรับผิดชอบ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนในยุคสมัยใหม่

บทความนี้จึงมีเป้าหมายเพื่อศึกษาและวิเคราะห์แนวทางการประยุกต์ใช้หลักทฤษฎีธรรมาภิบาล 4 ประการในบริบทโลกยุค AI ที่เทคโนโลยีมีบทบาทสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงทุกด้านของชีวิต เพื่อให้เห็นว่า “ธรรมะเปลี่ยนชีวิต” และ “เทคโนโลยีเปลี่ยนโลก” สามารถทำงานร่วมกันได้อย่างกลมกลืนและสร้างสรรค์ การบูรณาการหลักธรรมทางพุทธศาสนากับความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ไม่เพียงแต่ช่วยให้นักศึกษาใช้ AI เป็นเครื่องมือในการสร้างความมั่นคงและความเจริญอย่างมีคุณธรรมเท่านั้น แต่ยังเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาความรู้และคุณลักษณะของตนเอง เพื่อให้สามารถปรับตัวและใช้เทคโนโลยีอย่างเหมาะสม มีจริยธรรม และรู้จักพอ มีสติสัมปชัญญะ ซึ่งนำไปสู่การมีชีวิตที่ผาสุก มั่นคง และสมดุลในยุคที่ขับเคลื่อนด้วยข้อมูลและปัญญาประดิษฐ์อย่างแท้จริง (Mollick & Mollick, 2023)

บริบทของปัญญาประดิษฐ์และผลกระทบต่อสังคมเศรษฐกิจในศตวรรษที่ 21

ความหมายของปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence หรือ AI)

AI ย่อมาจากคำว่า “Artificial Intelligence” หรือในภาษาไทยเรียกว่า “ปัญญาประดิษฐ์” ซึ่งเป็นหนึ่งในสาขาวิชาเทคโนโลยีทางคอมพิวเตอร์ที่ผสมผสานความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์และวิศวกรรมศาสตร์เข้าด้วยกัน จุดมุ่งหมายของ AI คือการนำโปรแกรมคอมพิวเตอร์มาศึกษาและเลียนแบบความสามารถต่าง ๆ ของมนุษย์ โดยใช้ทั้งซอฟต์แวร์และฮาร์ดแวร์ เพื่อช่วยให้คอมพิวเตอร์สามารถทำงานแทนมนุษย์ หรือช่วยเสริมประสิทธิภาพในกิจกรรมต่าง ๆ ให้ดียิ่งขึ้น (เศรษฐพงศ์ มะลิสุวรรณ, 2553) ปัญญาประดิษฐ์ หรือ AI เป็นเทคโนโลยีที่มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนนวัตกรรมในหลายวงการ สถาบัน องค์กร และนักวิชาการหลายท่านได้ให้นิยามของ AI ไว้อย่างหลากหลาย โดยสรุปได้ดังนี้

กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม (2564) ให้นิยามว่า AI คือเทคโนโลยีที่ทำให้ระบบคอมพิวเตอร์สามารถคิด วิเคราะห์ เรียนรู้ และตอบสนองต่อข้อมูลและสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างชาญฉลาด เพื่อให้สามารถทำงานแทนมนุษย์ในหลายด้าน เช่น การวิเคราะห์ข้อมูล สร้างแบบจำลอง หรือการตัดสินใจ

Isa Erbas และ Eduina Maksuti (2024) มองว่า AI คือวิทยาการคอมพิวเตอร์ที่มุ่งเน้นไปที่การสร้างระบบที่สามารถทำงานซึ่งแต่เดิมจำเป็นต้องใช้ความฉลาดของมนุษย์ โดยเฉพาะในแง่ของการสร้างเนื้อหาใหม่ ๆ อาทิ ข้อความ ภาพ เสียง หรือวิดีโอ ที่มีความสร้างสรรค์และเหมือนมนุษย์อย่างมาก

Mounir Hamdi (2024) ให้ความหมายว่า AI คือเทคโนโลยีที่จำลองกระบวนการคิดของมนุษย์ เพื่อยกระดับคุณภาพและประสิทธิภาพในด้านการเรียนรู้และการศึกษา

Nkechi และคณะ (2024) อธิบายเพิ่มเติมว่า AI คือการนำเครื่องจักรหรือคอมพิวเตอร์มาจำลองกระบวนการคิดของมนุษย์ เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในการเรียนรู้แบบเฉพาะบุคคล การสอน และการวิเคราะห์ข้อมูลทางการศึกษา ซึ่งช่วยยกระดับการศึกษาให้ทันสมัยยิ่งขึ้น

Prabal Pratap Singh (2024) กล่าวว่า AI โดยเฉพาะรูปแบบ Generative AI คือเทคโนโลยีที่สร้างเนื้อหาใหม่ ๆ ไม่ว่าจะเป็นข้อความ ภาพ เสียง หรือวิดีโอ และยังถูกนำไปใช้เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้และการจัดการในแวดวงการศึกษาด้วย

Shrivastava และคณะ (2024) ชี้ให้เห็นว่า AI คือเทคโนโลยีที่เปิดโอกาสให้เครื่องจักรและคอมพิวเตอร์สามารถเลียนแบบความฉลาดของมนุษย์ได้ เช่น การแก้ปัญหา การวิเคราะห์ข้อมูล และการทำงานโดยอัตโนมัติในหลายอุตสาหกรรม

โดยสรุปแล้ว “ปัญญาประดิษฐ์” คือเทคโนโลยีที่ให้คอมพิวเตอร์และเครื่องจักรสามารถคิด ทำงาน และสร้างสรรค์ได้เหมือนมนุษย์ โดยเน้นทั้งการเรียนรู้ การปรับตัว และการใช้ปัญญาอย่างอัจฉริยะ มีบทบาทสำคัญในทุกอุตสาหกรรมและการใช้ชีวิตประจำวันในปัจจุบันและอนาคต

ประเภทของปัญญาประดิษฐ์

Atanasova และคณะ (2022) ได้แบ่ง AI ออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่

1. ปัญญาประดิษฐ์แคบ (Artificial Narrow Intelligence: ANI) หรือที่รู้จักในชื่อ “Weak AI” เป็นรูปแบบที่พบเห็นได้ในปัจจุบัน ถูกออกแบบมาเพื่อทำงานเฉพาะด้าน หรือแก้ปัญหาในขอบเขตที่จำกัด เช่น ผู้ช่วยอัจฉริยะอย่าง Siri ระบบจดจำใบหน้า หรือโปรแกรมแปลภาษา แม้ว่าบางระบบจะมีความแม่นยำเหนือกว่ามนุษย์ในบางเรื่อง แต่ก็ยังไม่สามารถคิดวิเคราะห์นอกเหนือขอบเขตที่ตั้งโปรแกรมไว้ได้

2. ปัญญาประดิษฐ์ทั่วไป (Artificial General Intelligence: AGI) หรือ “Strong AI” เป็น AI ขั้นสูงที่ในอนาคตคาดว่าจะสามารถรับรู้ เรียนรู้ และปรับตัวได้เหมือนมนุษย์ มีความสามารถในการแก้ปัญหา ตัดสินใจ และเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ได้ในหลายบริบทข้ามขอบเขตงาน ต่างจาก ANI ที่ยังอยู่ในกรอบจำกัด AGI ยังอยู่ในขั้นวิจัยและพัฒนา ตัวอย่างเช่น รถยนต์ไร้คนขับที่สามารถตัดสินใจได้สร้างสรรค์ในสถานการณ์ต่าง ๆ

3. อัจฉริยะประดิษฐ์ (Artificial Super Intelligence: ASI) เป็นแนวคิดของ AI ที่เหนือกว่าความสามารถของมนุษย์ในทุกด้าน ทั้งด้านสติปัญญา ความคิดสร้างสรรค์ และการตัดสินใจ ASI จะสามารถประมวลผลข้อมูลด้วยความเร็วและความลึกซึ้งที่มนุษย์ไม่อาจเทียบได้ แม้ว่าในปัจจุบัน ASI จะยังเป็นแนวคิดเชิงทฤษฎี แต่ก็ได้รับความสนใจอย่างมากในวงการวิชาการและเทคโนโลยี

สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล (องค์การมหาชน) (2562) ได้แบ่ง AI ออกเป็น 3 ประเภทเช่นเดียวกัน ได้แก่

1. ปัญญาประดิษฐ์แบบเบา (Weak AI หรือ ANI) คือ มุ่งเน้นการทำงานเฉพาะทาง เช่น ระบบช่วยเหลือในการค้นหาข้อมูล การให้คำแนะนำ หรือการจองบริการต่าง ๆ

2. ปัญญาประดิษฐ์แบบเข้ม (Strong AI หรือ AGI) คือ AI ที่ใกล้เคียงกับความสามารถของมนุษย์ เช่น ระบบขับเคลื่อนอัตโนมัติของรถยนต์

3. ปัญญาประดิษฐ์แบบทรงปัญญา (Superintelligence หรือ ASI) หมายถึง AI ที่มีความสามารถเหนือมนุษย์ สามารถเชื่อมโยงและวิเคราะห์ข้อมูลจากศาสตร์หลากหลาย มีศักยภาพที่จะเปลี่ยนแปลงสังคมและโลกได้อย่างมหาศาล

ความสำคัญของปัญญาประดิษฐ์

ความสำคัญของปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในยุคปัจจุบัน เปรียบเสมือน โครงสร้างพื้นฐานทางปัญญา (Intellectual Infrastructure) ที่ขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงของโลกในศตวรรษที่ 21 คล้ายกับการค้นพบไฟฟ้าหรืออินเทอร์เน็ตในอดีต ความสำคัญของ AI สามารถจำแนกออกเป็นมิติสำคัญๆ พร้อมทัศนะจากนักวิชาการทั้งไทยและต่างประเทศที่ได้วิเคราะห์ไว้ ดังนี้

Andrew Ng (แอนดรูว์ เอ็นจี) (2018) นักวิทยาศาสตร์คอมพิวเตอร์และผู้เชี่ยวชาญด้าน AI ระดับโลกจากมหาวิทยาลัยสแตนฟอร์ด ได้กล่าวประโยคทองที่สะท้อนความสำคัญของ AI ไว้ว่า "AI is the new electricity" (AI คือไฟฟ้าในยุคใหม่) โดยเขาอธิบายว่า เช่นเดียวกับที่ไฟฟ้าเคยปฏิวัติทุกอุตสาหกรรมเมื่อร้อยปีก่อน ปัจจุบัน AI กำลังเข้าทำหน้าที่แบบเดียวกันนั้นในการพลิกโฉมทุกภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นการขนส่ง สาธารณสุข หรือการผลิต

Brynjolfsson, E., & McAfee, A. (2014) นักวิชาการจากสถาบันเทคโนโลยีแมสซาชูเซตส์ (MIT) ได้อธิบายไว้ในหนังสือ The Second Machine Age* ว่า ความสำคัญของ AI อยู่ที่การนำมนุษย์เข้าสู่ "ยุคแห่งเครื่องจักรกลที่สอง" ซึ่งเป็นการพุ่งแรงทางสมอง (Mental Power) ต่างจากการปฏิวัติอุตสาหกรรมยุคแรกที่พุ่งแรงทางกายภาพ (Physical Power) ทำให้ผลิตภาพของโลกเติบโตอย่างไม่มีขีดจำกัด

สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์ (2023) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับความสำคัญของ AI ไว้ว่า AI เปรียบเสมือน "เครื่องพุ่งแรง" และ "โอกาสครั้งใหม่" ของประเทศกำลังพัฒนา หากขับเคลื่อนอย่างถูกทิศทาง AI จะเป็นตัวเร่งให้เกิดนวัตกรรมระดับประเทศ ช่วยยกระดับทักษะแรงงานไทย (Upskilling) และเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันบนเวทีโลกได้อย่างรวดเร็ว

ศุภชัย ปทุมนากุล. (2024) ได้เน้นย้ำว่า AI มีความสำคัญขั้นวิกฤตต่อระเบียบวิธีวิจัยและการจัดการศึกษาสมัยใหม่ เพราะ AI ช่วยให้เกิดการสร้างองค์ความรู้ใหม่ข้ามศาสตร์ได้อย่างรวดเร็ว (Cross-disciplinary Research) และทำให้สถาบันการศึกษาต้องปรับตัวจากการสอนแบบเน้นความจำ ไปสู่การสอนให้มนุษย์มีทักษะในการตั้งคำถามและทำงานร่วมกับ AI อย่างชาญฉลาด

ผลกระทบของปัญญาประดิษฐ์ต่อสังคมเศรษฐกิจในศตวรรษที่ 21

ผลกระทบของปัญญาประดิษฐ์ (AI) ต่อเศรษฐกิจและสังคมในศตวรรษที่ 21 ถือเป็นหนึ่งในประเด็นที่นักวิชาการทั่วโลกให้ความสนใจอย่างมาก เพราะเป็นเทคโนโลยีที่เข้ามาเปลี่ยนโครงสร้างระบบทุนนิยมและการดำเนินชีวิตของมนุษย์อย่างฉับพลัน (Disruptive Technology) จากการวิเคราะห์ของนักวิชาการทั้งไทยและต่างประเทศ สามารถจำแนกผลกระทบออกเป็น 2 ด้านหลักๆ ดังนี้

1. ผลกระทบเชิงบวก (Positive Impacts) ได้แก่

1) ด้านเศรษฐกิจและการผลิต การเติบโตของผลิตภาพแบบก้าวกระโดด (Productivity Growth) AI ช่วยให้กระบวนการผลิตและการบริการทำงานได้ยืดหยุ่นและรวดเร็วขึ้น โดยเฉพาะในอุตสาหกรรมที่ใช้ข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data) Schwab (2016) ผู้ก่อตั้ง World Economic Forum ระบุว่า AI เป็นแกนหลักของการปฏิวัติอุตสาหกรรมครั้งที่ 4 (Fourth Industrial Revolution) ที่ช่วยลดต้นทุน เพิ่มกำไร และเปิดโอกาสให้เกิดโมเดลธุรกิจใหม่ๆ ที่ขับเคลื่อนด้วยข้อมูล การปรับปรุงการบริหารและนวัตกรรมใหม่ในไทย ในบริบทของประเทศไทย สุทธิพงศ์ มิตรสมาน และคณะ (2565) ได้ชี้ให้เห็นว่า การนำ AI มาใช้ในภาคธุรกิจและอุตสาหกรรมบริการในไทย ช่วยเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันผ่านการพยากรณ์พฤติกรรมผู้บริโภคที่แม่นยำ และช่วยลดข้อผิดพลาดในห่วงโซ่อุปทาน (Supply Chain)

2) ด้านสังคมและการแพทย์ การยกระดับคุณภาพชีวิตและสาธารณสุข AI เข้ามาขับเคลื่อนระบบการแพทย์แม่นยำ (Precision Medicine) ช่วยวินิจฉัยโรค เช่น มะเร็ง หรือโรคอุบัติใหม่ได้อย่างรวดเร็ว Russell & Norvig (2020) นักวิชาการด้าน AI ระดับโลก อธิบายว่าระบบผู้เชี่ยวชาญ (Expert Systems) และ Machine Learning ช่วยให้ผู้เชี่ยวชาญเข้าถึงการตัดสินใจที่ซับซ้อนได้อย่างมีประสิทธิภาพและเท่าทันสถานการณ์

3) ด้านการศึกษา ได้แก่ การเรียนรู้เฉพาะบุคคล (Personalized Learning) การศึกษาที่ออกแบบมาเพื่อแต่ละคน: AI สามารถวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน และความเร็วในการเรียนรู้ของผู้เรียนแต่ละคน เพื่อปรับบทเรียนให้เหมาะสมเป็นรายบุคคล Woolf et al. (2013) นักวิชาการด้านเทคโนโลยีการศึกษาชี้ว่า AI ทำหน้าที่เป็นระบบติวเตอร์อัจฉริยะ (Intelligent Tutoring Systems: ITS) ที่ช่วยให้ผู้เรียนไม่ต้องเรียนแบบเสื้อโหลไซส์เดียว (One-size-fits-all) อีกต่อไป ทำให้ประสิทธิภาพการเรียนรู้เพิ่มขึ้นอย่างมาก และการลดภาระงานครูและการเข้าถึงแหล่งข้อมูล ดึงดูดให้ผู้สอนและผู้เรียนในไทย ในบริบทประเทศไทย สุรพล บุญลือ

(2567) ได้อธิบายว่า AI ช่วยลดภาระงานบริหารและงานเอกสารของครู เช่น การตรวจข้อสอบพื้นฐาน หรือ การวิเคราะห์คะแนนสอบ ทำให้ครูมีเวลาไปพัฒนาการสอนและดูแลสุขภาวะทางจิตใจของนักเรียนได้มากขึ้น นอกจากนี้ นักเรียนไทยยังสามารถเข้าถึงความรู้ระดับโลกได้ง่ายขึ้นผ่านระบบแปลภาษาและระบบค้นหาอัจฉริยะของ AI

2. ผลกระทบเชิงลบ (Negative Impacts)

1) ด้านเศรษฐกิจและการจ้างงาน ภาวะว่างงานเชิงโครงสร้าง (Structural Unemployment) การเข้ามาแทนที่แรงงานมนุษย์ด้วยระบบอัตโนมัติ (Automation) เป็นความเสี่ยงที่น่ากังวลที่สุด Brynjolfsson & McAfee (2014) ได้เตือนไว้ในหนังสือ The Second Machine Age ว่า ในขณะที่เทคโนโลยีก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว แต่ทักษะของแรงงานและโครงสร้างสถาบันปรับตัวตามไม่ทัน ส่งผลให้แรงงานไร้ฝีมือ (Low-skilled labor) หรือแม้กระทั่งแรงงานสายวิชาชีพ (White-collar) บางส่วนต้องสูญเสียงานอย่างถาวร ความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัลในสังคมไทย สอดคล้องกับมุมมองของสมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์ (2566) แห่งสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI) ที่ให้ทัศนะว่า AI อาจกลายเป็นเครื่องมือที่ขยายช่องว่างความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจในไทยให้กว้างขึ้น เนื่องจากกลุ่มทุนขนาดใหญ่ที่มีทรัพยากรด้านข้อมูล และกำลังซื้อเทคโนโลยีสูง จะได้เปรียบและผูกขาดตลาด ในขณะที่แรงงานและผู้ประกอบการรายย่อย (SMEs) ที่เข้าไม่ถึง AI จะถูกทิ้งไว้ข้างหลัง

2) ด้านสังคมและจริยธรรม ความเปราะบางทางจิตใจและปัญหาจริยธรรมข้อมูล สังคมยุค AI เผชิญกับปัญหาความจริงประดิษฐ์ เช่น Deepfake ข้อมูลบิดเบือน (Misinformation) รวมถึงอัลกอริทึมที่สร้างความแตกแยกในสังคม ยิ่งไปกว่านั้น การที่มนุษย์ต้องแข่งขันกับเครื่องจักรและพึ่งพาหน้าจอมากขึ้น ส่งผลให้เกิดภาวะโดดเดี่ยวทางสังคมและความเครียดสะสมสูงขึ้น

3) ด้านการศึกษา ได้แก่ ถึงขั้นวิกฤตจริยธรรมทางวิชาการ (Academic Integrity) เกิดจากการทุจริตและการสูญเสียทักษะการคิด การเกิดขึ้นของ Generative AI (เช่น การให้ AI เขียนเรียงความ ทำรายงาน หรือทำข้อสอบให้) ก่อให้เกิดปัญหาจริยธรรมอย่างรุนแรง Selwyn (2019) นักวิชาการด้านการศึกษาและเทคโนโลยีสายวิพากษ์ เตือนว่าหากนักเรียนพึ่งพา AI ในการคิดคำนวณหรือเรียบเรียงข้อมูลมากเกินไป จะส่งผลให้ทักษะการคิดวิเคราะห์เชิงลึก (Critical Thinking) และความพยายามในการเรียนรู้ (Deep Learning) ของมนุษย์ลดถอยลงอย่างน่าใจหาย และมีความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา (Digital Divide in Education) เพราะเกิดช่องว่างที่กว้างขึ้นในสังคมไทย วรากรณ์ สามโกเศศ (2566) นักเศรษฐศาสตร์การศึกษาของไทย ได้แสดงความห่วงใยว่า AI อาจกลายมาเป็นตัวเร่งความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา โรงเรียนหรือนักเรียนในครอบครัวที่มีฐานะดีจะสามารถเข้าถึงเครื่องมือ AI ระดับสูงและอินเทอร์เน็ตความเร็วสูงเพื่อชิงความเปรียบเทียบทางการศึกษา ในขณะที่เด็กนักเรียนในพื้นที่ห่างไกลหรือโรงเรียนที่ขาดแคลนงบประมาณ จะยังถูกทิ้งห่างออกไปในโลกยุคดิจิทัล

หลักทฤษฎีธัมมิกัตถสังวัตตนิกรธรรม 4 ประการ

ทฤษฎีธัมมิกัตถะเป็นข้อปฏิบัติสำคัญที่ทำให้เกิดผล คือความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ทำให้มีทรัพย์สินเงินทอง พึ่งตนเองได้เรียกว่าธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ปัจจุบัน บางทีเรียกว่า “หัวใจเศรษฐกิจ” โดยมีคำย่อคือ “อุ” “อา” “กะ” “สะ” ดังนี้คือ

1. อุภูฐานสัมปทา (อุ) หมายถึง การถึงพร้อมด้วยความขยันหมั่นเพียรรู้จักใช้ปัญญาไตร่ตรองพิจารณาหาวิธีการที่แยบคายในการทำงานมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ รู้จักคิด รู้จักทำ รู้จักดำเนินการด้านเศรษฐกิจทำการงานประกอบอาชีพให้ได้ผลดี

2. อารักขสัมปทา (อา) หมายถึง การถึงพร้อมด้วยการรักษาสามารถปกป้องคุ้มครองรักษาทรัพย์สินที่หามาได้ไม่ให้สูญหายพินาศไปด้วยภัยต่าง ๆ

3. กัลยาณมิตรตทา (กะ) หมายถึง การรู้จักคบคนดีหรือมีกัลยาณมิตร ซึ่งจะเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยให้เจริญก้าวหน้าในวงการอาชีพนั้น ๆ ทำให้รู้เห็นช่องทางและโอกาสต่าง ๆ ในการทำงาน ทนต่อเหตุการณ์ตลอดจนรู้จักปฏิบัติต่อทรัพย์สินของตนเองถูกต้องไม่ถูกมิตรชั่วชักจูงไปในทางอบายมุขซึ่งจะทำให้ทรัพย์สินไม่เพิ่มพูนหรือมีแต่จะหดหายไป

4. สมชีวิตา (สะ) หมายถึง ความเป็นอยู่พอดีหรือความเป็นอยู่สมดุล คือเลี้ยงชีพแต่พอดีไม่ให้ฟุ่มเฟือยไม่ให้ฝืดเคืองให้รายได้เหนือรายจ่าย มีเหลือเก็บไว้ใช้ในคราวจำเป็นประโยชน์และคุณค่าทางจริยธรรมทั้งหมดนี้ ล้วนเป็นเหตุให้การครองเรือนเป็นไปด้วยความราบรื่น ไม่มีปากมีเสียงกันในครอบครัว และมีความเจริญก้าวหน้าในทางเศรษฐกิจและสังคมโดยส่วนเดียว

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) (2547) ในหนังสือธรรมานุชีวิต ได้กล่าวถึง ทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ว่าเป็นหลักธรรมอำนวยการประโยชน์สุขขั้นต้นมี 4 ประการได้แก่

1. อุภูฐานสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยความหมั่น) หมายถึง ความขยันหมั่นเพียรในการประกอบอาชีพหรือปฏิบัติหน้าที่การงานอย่างต่อเนื่องและมีเป้าหมายที่ชัดเจน ความหมั่นนี้ไม่ได้หมายความว่าความเพียรในการทำงานหนักเท่านั้น แต่รวมถึงการทำงานอย่างชาญฉลาด ฝึกฝนตนเองให้เกิดความชำนาญในสิ่งที่ทำ รู้จริง รู้ลึกในเนื้อหาของงานและรู้จักใช้ปัญญาในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาวิธีการทำงานให้เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ การมีอุภูฐานสัมปทาจะช่วยให้เราสามารถดำเนินงานด้วยความมั่นใจ และบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ได้อย่างมีคุณภาพ นอกจากนี้ยังช่วยเสริมสร้างความน่าเชื่อถือและความเป็นมืออาชีพในสังคม และทำให้เราสามารถเผชิญกับอุปสรรคและความยากลำบากได้ด้วยใจที่เข้มแข็งไม่ย่อท้อ

2. อารักขสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยการรักษา) คือ การรู้จักรักษาและปกป้องสิ่งที่ตนได้สร้างหรือสะสมมา ไม่ว่าจะเป็นทรัพย์สิน เงินทอง หรือผลงานที่ได้ดำเนินการด้วยความสุจริต การรักษาสิ่งเหล่านี้ถือเป็นหน้าที่สำคัญ เพื่อไม่ให้เกิดความเสียหาย สูญหาย หรือเสื่อมคุณค่า การมีอารักขสัมปทาคือการไม่ใช้จ่ายเกินตัว ไม่ปล่อยให้ทรัพย์สินถูกทำลาย หรือถูกชิงทรัพย์ไปโดยง่าย ด้วยการระมัดระวังและความพยายามในการดูแลทรัพย์สินและผลงานของตนเองอย่างจริงจัง นอกจากนี้ยังหมายถึงการใช้ทรัพยากรเหล่านั้นตามวัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดและยั่งยืนในระยะยาว การรักษาและคุ้มครองสิ่งที่มีอยู่อย่างเหมาะสมยังสะท้อนถึงความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม

3. กัลยาณมิตร (การคบหาคนดีเป็นมิตร) หรือการเลือกคบคนดีเป็นมิตร เป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างชีวิตและอาชีพให้เจริญก้าวหน้า การมีเพื่อนหรือผู้ร่วมงานที่ดี เปรียบเสมือนแรงสนับสนุน ช่วยให้เราได้รับคำปรึกษาแนวคิดที่ดี รวมถึงกำลังใจในเวลาที่ยากลำบาก กัลยาณมิตรจะไม่ชักจูงไปในทางที่ผิดหรือเป็น

อันตรายต่อชีวิตและหน้าที่การงาน เราควรหลีกเลี่ยงการคบคนที่มีพฤติกรรมไม่เหมาะสมหรือเข้าไปในทางที่เสื่อมเสีย และเลือกคบหาคนที่มีความรู้ ความสามารถ และมีความน่าเชื่อถือ เพื่อเรียนรู้และนำเอาความดีเหล่านั้นมาเป็นแบบอย่าง การเสวนาและแลกเปลี่ยนความรู้กับกัลยาณมิตรยังเปิดโอกาสให้เราเติบโตและพัฒนาศักยภาพตนเองอย่างต่อเนื่อง

4. สมชีวิตา (การเลี้ยงชีวิตแต่พอดี) คือ การใช้ชีวิตด้วยความพอประมาณ รู้จักกำหนดรายรับและรายจ่ายอย่างเหมาะสม ไม่ใช่เกินตัวและไม่ฟุ่มเฟือยจนเกินไป การมีสมชีวิตาจะช่วยให้เรามีฐานะที่มั่นคงทางเศรษฐกิจ ไม่ต้องรู้สึกเครียดหรือเดือดร้อนจากปัญหาการเงิน ผู้ที่ดำเนินชีวิตแบบสมชีวิตาจะมีกระบวนการวางแผนทางการเงินที่ดี คือวางรายจ่ายให้ต่ำกว่ารายรับ มีการออมเงินและมีการจัดการใช้จ่ายอย่างรอบคอบเพื่อเผื่อสำหรับเหตุการณ์ที่ไม่คาดคิด และสามารถพัฒนาอนาคตตนเองได้ การดำเนินชีวิตเช่นนี้ไม่ได้หมายความว่าต้องขาดความสุขหรือความสะดวกสบาย แต่อยู่ที่การสร้างสมดุลระหว่างความต้องการและความสามารถในการเงินเพื่อให้ชีวิตมั่นคงและยั่งยืน

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) (2548) ได้ให้ความหมายของ ภิภุชธัมมิกัตถ์ ไว้ว่า ภิภุชธัมมิกัตถ์ หมายถึง คุณธรรมที่อำนวยความสะดวกให้ในปัจจุบัน คือให้ผลในชาตินี้ โดยเป็นเหตุให้ผู้ปฏิบัติมีความมั่นคง จึงเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า หัวใจเศรษฐกิจ มี 4 ประการคือ

1. อุภูฐานสัมปทา ความถึงพร้อมด้วยความหมั่น หมายถึง ความขยันหมั่นเพียรในการประกอบอาชีพและการปฏิบัติหน้าที่ต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ ไม่ใช่แค่ทำงานหนักเท่านั้น แต่ยังต้องทำด้วยความซื่อสัตย์สุจริตและความตั้งใจจริง ผู้ที่มีอุภูฐานสัมปทาจะไม่ยอมท้อแท้ต่ออุปสรรคแต่จะพัฒนาและฝึกฝนทักษะในการทำงานอยู่เสมอ นอกจากนี้ ต้องรู้จักใช้ปัญญาเพื่อวางแผนและตรวจสอบวิธีการทำงานให้เกิดประสิทธิผลสูงสุด ความหมั่นนี้จึงเป็นเสมือนรากฐานสำคัญที่สร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและความเจริญก้าวหน้าในชีวิต

2. อารักขสัมปทา ความถึงพร้อมด้วยการรักษา มีความหมายสำคัญคือการปกป้องรักษาและดูแลทรัพย์สินหรือผลงานที่ได้มาด้วยความยากลำบาก ไม่ว่าจะเป็นเงินทอง สิ่งของ หรือทรัพยากรต่าง ๆ ต้องรู้จักวางแผนและระมัดระวังไม่ให้ทรัพย์สินสูญหายหรือเสื่อมค่าไปโดยง่าย การรักษาที่ดีนี้ยังรวมถึงการใช้ทรัพย์สินอย่างรู้คุณค่า ป้องกันการใช้โดยสุรุ่ยสุร่าย หรือใช้ในทางที่ผิดกฎหมายและศีลธรรม การอารักขสัมปทาช่วยให้ฐานะและทรัพย์สินที่สะสมมาเติบโตและมั่นคงยิ่งขึ้นในระยะยาว

3. กัลยาณมิตตตา ความมีเพื่อนดี หมายถึง การเลือกคบหามิตรและคู่ครองที่มีคุณธรรม มีความรู้ ความสามารถ และกำลังใจดี การมีเพื่อนดีเปรียบเสมือนเครือข่ายสนับสนุนที่ช่วยให้เราได้รับคำแนะนำที่ถูกต้อง ได้แรงบันดาลใจ และช่วยเหลือในยามยากลำบาก ผู้ที่มีมิตรดีจะหลีกเลี่ยงการคบคนที่พาไปในทางไม่ดีหรือเสื่อมเสีย เพราะการคบคนไม่ดีอาจทำลายทั้งจิตใจและหน้าที่การงาน กัลยาณมิตตตาจึงส่งเสริมให้ชีวิตมีความสงบและรุ่งเรือง พร้อมทั้งเปิดโอกาสในการเรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

4. สมชีวิตา ความมีชีวิตเหมาะสม หมายถึง การจัดการชีวิตทั้งรายได้รายจ่ายให้สมดุลและพอดี ไม่ใช่จ่ายฟุ่มเฟือยจนเกินไปจนทำให้เดือดร้อน และไม่ขัดสนจนเกินไปจนเป็นทุกข์ การดำเนินชีวิตอย่างสมชีวิตาจะช่วยให้มีความมั่นคงทางการเงินและจิตใจ ผู้ปฏิบัติสามารถวางแผนเก็บออมเงินเพื่อรองรับเหตุการณ์ฉุกเฉินและใช้ชีวิตอย่างเรียบง่าย มีความสุขโดยไม่ต้องแสวงหาความมั่งคั่งในทางที่ผิดหรือจนเกินไป การมีสมชีวิตาส่งเสริมให้ชีวิตดำเนินหน้าอย่างมั่นคงและยั่งยืน

การประยุกต์ใช้หลักทฤษฎีธรรมาภิบาล 4 ประการในบริบทโลกยุค AI

ในยุคศตวรรษที่ 21 ที่เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (AI) ก้าวหน้าอย่างรวดเร็วและแทรกซึมเข้ามามีบทบาทในทุกมิติของชีวิตมนุษย์ ความสามารถของ AI ในการทำงานแทนมนุษย์ วิเคราะห์ข้อมูลจำนวนมาก และช่วยตัดสินใจในหลายด้าน กลายเป็น “เครื่องมือ” สำคัญในการขับเคลื่อนสังคมและเศรษฐกิจ แต่ในขณะเดียวกันก็เกิดความท้าทายและคำถามเชิงจริยธรรมเกี่ยวกับการรักษาคุณค่าและความเป็นมนุษย์ ภายใต้บริบทนี้ หลักธรรม “ทฤษฎีธรรมาภิบาล 4 ประการ” หรือที่เรียกกันว่า “หัวใจเศรษฐกิจ” จากพระพุทธศาสนา ยิ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งยวดสำหรับการดำรงชีวิตอย่างมีสติ สร้างสมดุล และรับมือกับความเปลี่ยนแปลงในโลกยุค AI ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถสรุปได้ดังนี้

ประการแรก คือ อนุฐานสัมปทา หรือความถึงพร้อมด้วยความขยันหมั่นเพียร ในโลกยุค AI เราไม่อาจพึ่งพาเพียงเทคโนโลยีเพียงอย่างเดียว แต่ต้องพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ฝึกฝนทักษะใหม่ ๆ และเสริมสร้างปัญญาในการใช้ AI เป็นเครื่องมืออย่างชาญฉลาด ผู้ปฏิบัติต้องรู้จักวางแผนเรียนรู้และปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลง เพื่อให้เกิดประสิทธิผลสูงสุดในการทำงานและการดำเนินชีวิต ไม่ว่าจะเป็นการใช้ AI เพื่อประสิทธิภาพในการผลิต การบริหาร หรือการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ การใช้เทคโนโลยีพร้อมความเพียรพยายามจึงเป็นหัวใจในการนำพาชีวิตให้มั่นคง

ประการที่สอง คือ อารักขสัมปทา หรือความถึงพร้อมด้วยการรักษา ในยุคที่ข้อมูลและทรัพย์สินทางปัญญาถูกแปลงเป็นสินทรัพย์สำคัญ ความสามารถในการรักษาความปลอดภัยของข้อมูล การปกป้องทรัพย์สินดิจิทัล และการใช้ทรัพยากรเทคโนโลยีอย่างมีจริยธรรมเป็นเรื่องจำเป็นอย่างยิ่ง การรักษาสิ่งที่เราได้สร้างด้วยความตั้งใจและความขยัน ไม่ให้ถูกทำลายโดยภัยไซเบอร์ หรือการใช้ในทางที่ผิด ถือเป็น การปฏิบัติตามหลักอารักขสัมปทาในโลกดิจิทัลอย่างแท้จริง นอกจากนี้ การรักษาความสัมพันธ์และความไว้วางใจในหมู่ผู้ร่วมงานผ่านการสื่อสารที่โปร่งใสและรับผิดชอบยังเป็นส่วนหนึ่งของหน้าที่นี้ด้วย

ประการที่สาม คือ กัลยาณมิตตตา หรือการคบหามิตรดี ความสัมพันธ์ที่ดีและการมีเครือข่ายมิตรดีในยุค AI มีความสำคัญมาก เพราะโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและซับซ้อน คนเราต้องการแนวคิดและข้อมูลที่หลากหลาย การมีเพื่อนร่วมงานที่มีคุณธรรมและค่านิยมที่ดี ช่วยให้เราไม่หลงทางทางความคิดและจิตใจ พร้อมทั้งหลีกเลี่ยงการพึ่งพาเทคโนโลยีอย่างไม่ไตร่ตรอง เช่น การติดกับข้อมูลที่ผิดพลาดหรือปฏิบัติตามกระแสต่างๆ ในโลกโซเชียล ความสัมพันธ์ที่ดีและมีคุณภาพจึงเป็นสิ่งที่ปกป้องมิให้เกิดผลเสียต่อชีวิตและการงาน ซึ่ง AI ก็สามารถเป็นเครื่องมือในการสร้างเครือข่ายและเชื่อมโยงผู้คนเหล่านี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ประการที่สี่ คือ สมชีวิตา หรือการเลี้ยงชีวิตแต่พอดี ในยุคที่เสี่ยงต่อการฟุ่มเฟือย ทั้งข้อมูล เวลา และทรัพยากร การมีวินัยในการใช้ทรัพยากรทั้งทางการเงินและเทคโนโลยีอย่างพอดีเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง การใช้ AI เพื่อช่วยวางแผนการใช้จ่าย การบริหารทรัพยากรส่วนตัวและองค์กรอย่างมีประสิทธิภาพ จะนำไปสู่ชีวิตที่สมดุล ปลอดภัยทางการเงิน และลดความเครียดที่เกิดจากความฟุ่มเฟือยหรือการใช้ทรัพยากรเกินตัว นอกจากนี้ยังเป็นการสร้างฐานะและความมั่นคงในระยะยาวอย่างยั่งยืน

ประการสุดท้าย คือ การบูรณาการและพัฒนาจิตสำนึกในการใช้เทคโนโลยีภายใต้กรอบธรรม เพื่อให้ AI กลายเป็นเครื่องมือที่นำไปสู่ความเหลื่อมล้ำทางสังคมหรือจิตใจที่เปราะบาง การใส่ใจในหลักธรรมทั้ง 4 ประการนี้ ช่วยให้มนุษย์รักษาสมดุลระหว่างการพัฒนาเทคโนโลยีกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตในเชิงคุณธรรม การสร้างความรับผิดชอบ การเคารพสิทธิผู้อื่น และการพัฒนาอย่างยั่งยืนในสังคมดิจิทัล จึงเป็นการใช้ AI และธรรมะร่วมกันเพื่อชีวิตที่ผาสุกอย่างแท้จริง

ดังนั้น การประยุกต์ใช้หลัก ภูมิธรรมมิกตตสังวัตตนิกรม 4 ประการ ในโลกยุค AI ช่วยชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตและการทำงานที่มั่นคง ผ่านการขยันพัฒนาตนเอง การรักษาทรัพย์สินและข้อมูล ปลูกฝังมิตรที่ดี ใช้ชีวิตอย่างพอดี และเสริมจิตสำนึกในธรรมะร่วมกับเทคโนโลยี ทั้งนี้เพื่อให้มนุษย์ไม่เพียงแค่อาศัย AI เป็นเครื่องมือเพิ่มขีดความสามารถ แต่ยังรักษาคุณค่าแห่งความเป็นมนุษย์ และเติบโตอย่างยั่งยืนในยุคที่เทคโนโลยีกำลังเปลี่ยนแปลงโลกอย่างรวดเร็วและลึกซึ้งที่สุดในประวัติศาสตร์มนุษยชาติ

ตารางสังเคราะห์การประยุกต์ใช้หลักภูมิธรรมมิกตตสังวัตตนิกรม 4 ประการในบริบทโลกยุค AI

หลักภูมิธรรมมิกตตสังวัตตนิกรม (หัวใจเศรษฐกิจ: อู อา กะ สะ)	ความหมายดั้งเดิมทางพุทธศาสนา (พุทธวิธีสร้างความมั่นคง)	บริบทความท้าทาย/ผลกระทบในยุค AI (นิยามใหม่และวิกฤตศตวรรษที่ 21)	แนวทางการประยุกต์ใช้เชิงปฏิบัติ(ธรรมะเปลี่ยนชีวิตร่วมกับ AI)
1. อุฏฐานสัมปทา (อู) ถึงพร้อมด้วยความขยันหมั่นเพียร	- ขยันประกอบอาชีพสุจริต - ทำงานอย่างต่อเนื่อง มีเป้าหมาย - ใช้ปัญญาไตร่ตรองหาวิธีการที่แบบคายนีมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์	- ภาวะว่างงานเชิงโครงสร้าง (Automation) - แรงงานถูกแทนที่ด้วยอัลกอริทึม - วิกฤตจริยธรรมวิชาการ (การพึ่งพา Gen AI จนสูญเสียทักษะการคิดวิเคราะห์)	- Upskilling & Reskilling: เพียรเรียนรู้ทักษะใหม่เพื่อทำงานร่วมกับ AI - Smart Working: ใช้ AI เป็นเครื่องมือทุนแรงสมองเพื่อเพิ่มผลิตภาพ - ฝึกตั้งคำถามเชิงลึกและคิดวิเคราะห์ (Critical Thinking) ไม่พึ่งพา AI จนเฉื่อยชา
2. อารักขสัมปทา (อา) ถึงพร้อมด้วยการรักษา	- ปกป้องคุ้มครองทรัพย์สินที่หามาได้ด้วยความสุจริตไม่ให้สูญหาย - ใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า - มีความรับผิดชอบต่อผลงานตนเอง	- ภัยคุกคามทางไซเบอร์ (Cyberattacks) - ข้อมูลส่วนบุคคลรั่วไหล - ปัญหาทรัพย์สินทางปัญญาดิจิทัล - ข้อมูลบิดเบือน (Misinformation / Deepfake)	- Cybersecurity: ปกป้องข้อมูลส่วนบุคคลและสินทรัพย์ดิจิทัล - Data Ethics: รักษาจริยธรรมข้อมูล ไม่นำ AI ไปใช้ละเมิดสิทธิผู้อื่น - Fact-Checking: ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลก่อนเชื่อหรือแชร์

3. กัลยาณมิตตตา (กะ) การคบมิตรดี	• เลือกคบหาคนดี มีคุณธรรม ความรู้ • มีเครือข่ายเกื้อกูลในการประกอบอาชีพ • ไม่ชักจูงไปในทางเสื่อม (อบายมุข)	• ภาวะโดดเดี่ยวทางสังคมจากการติดหน้าจอ • อัลกอริทึมโซเซียลมีเดียสร้างความแตกแยก (Echo Chamber) • ช่องว่างความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัลและการศึกษา	• Human Connection: รักษาสัมพันธ์ภาพและคุณค่าความเป็นมนุษย์ • Digital Networking: ใช้ AI และแพลตฟอร์มสร้างเครือข่ายแห่งปัญญาและการเรียนรู้ข้ามศาสตร์ • ร่วมมือกันลดช่องว่างความเหลื่อมล้ำ โดยแชร์ความรู้และโอกาสในการเข้าถึง AI
4. สมชีวิตา (สะ) การเลี้ยงชีวิตแต่พอดี	• ดำเนินชีวิตอย่างสมดุล ไม่ฟุ่มเฟือยและไม่ฝืดเคือง • มีการวางแผนทางการเงิน • รายได้เหนือรายจ่าย มีเงินออม	• ทุนนิยมดิจิทัลที่กระตุ้นความอยากได้อีกมี • สภาวะข้อมูลท่วมท้น (Information Overload) • ความเครียดและสุขภาวะทางจิตใจเปราะบางจากการแข่งขันกับเครื่องจักร	• Digital Detoxing: บริโภคข้อมูลและใช้เทคโนโลยีอย่างพอเหมาะ ไม่เสพติด • AI for Financial Planning: ใช้ AI ช่วยวิเคราะห์ จัดการ และวางแผนการเงินส่วนบุคคล • Mental Balance: สร้างสมดุลระหว่างการพัฒนาวัตถุ (AI) กับความสงบทางจิตใจ

จากตารางสามารถสรุปผลการสังเคราะห์ ได้ดังนี้ บทความวิชาการฉบับนี้ได้ชี้ให้เห็นอย่างคมชัดว่าเทคโนโลยีเปลี่ยนโลก ผ่านศักยภาพของ AI ที่ทำหน้าที่เป็นโครงสร้างพื้นฐานทางปัญญา (Intellectual Infrastructure) ซึ่งช่วยเพิ่มประสิทธิภาพ ขยายขีดความสามารถ และปฏิวัติวงการต่าง ๆ เช่นเดียวกับไฟฟ้าในอดีต แต่เทคโนโลยีเพียงอย่างเดียวไม่สามารถรับประกันความผาสุกที่แท้จริงได้ เนื่องจากมันนำมาซึ่งความท้าทายใหม่ ทั้งปัญหาการถูกแย่งงาน ความเหลื่อมล้ำ และวิกฤตจริยธรรม ในขณะเดียวกัน “ธรรมะเปลี่ยนชีวิต” โดยการนำหลัก ทิฐุธรรมิกัตถสังวัตตนิกรธรรม 4 ประการ (หัวใจเศรษฐกิจ) ซึ่งเป็นแนวคิดอายุกว่า 2,500 ปี มาตีความใหม่และประยุกต์ใช้เป็นเข็มทิศทางปัญญา ในยุค AI โดยสามารถสรุปความเชื่อมโยงได้เป็น 3 มิติสำคัญ ดังนี้

1. การเปลี่ยนผ่านจากร่างกาย สู่แรงสมอง ด้วยความเพียร (อุ-อา) ในยุคปฏิวัติอุตสาหกรรมดั้งเดิม ความเพียร (อุฏฐานสัมปทา) และการรักษา (อารักขสัมปทา) มุ่งเน้นไปที่การลงแรงกายและการเก็บออม

ทรัพย์สินทางกายภาพ แต่ในโลกยุค AI ความเพียรถูกเปลี่ยนเป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) เพื่อพัฒนาทักษะระดับสูงที่ AI ยังทำไม่ได้ และการรักษาอายุกระดืบเป็นการปกป้องข้อมูล ความเป็นส่วนตัว และจริยธรรมไซเบอร์ ซึ่งเป็นสินทรัพย์ที่สำคัญที่สุดในศตวรรษที่ 21

2. การรักษาสสมดุลระหว่างปัญญาประดิษฐ์ กับ ปัญญามนุษย์ (กะ-สะ) ระบบอัลกอริทึมอาจสร้างความโดดเดี่ยวหรือความเหลื่อมล้ำ หลักการคบบิตรดี (กัลยาณมิตตตา) จึงช่วยย้าเตือนให้มนุษย์ไม่สูญเสียความสัมพันธ์ทางสังคม และใช้เทคโนโลยีในการเชื่อมโยงผู้คนเพื่อสร้างสรรค์สังคม มากกว่าการแบ่งแยก ในขณะที่ความพอดี (สมชีวิตา) กลายเป็นเกราะกำบังมนุษย์จากการเสพติดโลกดิจิทัลและการตกเป็นทาสของระบบทุนนิยมที่ขับเคลื่อนด้วย Big Data

อย่างไรก็ตาม ธรรมะและเทคโนโลยีมีใช้สิ่งที่มีความขัดแย้งกัน แต่สามารถส่งเสริมซึ่งกันและกันได้ อย่างกลมกลืน มนุษย์สามารถใช้ AI เป็นเครื่องมือสร้างความมั่งคั่งและพัฒนาความรู้ (เทคโนโลยีเปลี่ยนโลก) โดยมีกรอบพุทธธรรมเป็นเครื่องกำกับดูแลจิตใจและพฤติกรรม (ธรรมะเปลี่ยนชีวิต) เพื่อให้การเปลี่ยนผ่านสู่โลกดิจิทัลนี้ ดำเนินไปอย่างมั่นคง ยั่งยืน และคงไว้ซึ่งคุณค่าความเป็นมนุษย์อย่างแท้จริง

สรุป

ในยุคศตวรรษที่ 21 เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (AI) ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญและเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตมนุษย์อย่างลึกซึ้งในทุกมิติ ตั้งแต่เศรษฐกิจ การศึกษา การแพทย์ ไปจนถึงการดำเนินชีวิตประจำวัน แม้ AI จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพและสร้างโอกาสใหม่ ๆ แต่ก็สร้างความท้าทายทั้งด้านจริยธรรม ความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล ภาวะว่างงาน และความเปราะบางทางจิตใจ ดังนั้น การนำหลักธรรม “ทิวฐธัมมิกัตถสังวัตตนิกธรรม 4 ประการ” ซึ่งมีอายุกว่า 2,500 ปี มาประยุกต์ใช้จึงเป็นแนวทางสำคัญเพื่อบำรุงชีวิตอย่างสมดุลในยุค AI ดังนี้ 1) อุฏฐานสัมปทา หมายถึงความเพียรและการพัฒนาทักษะอย่างต่อเนื่อง ไม่หยุดนิ่งในการเรียนรู้และปรับตัวให้เข้ากับเทคโนโลยีใหม่ ๆ รวมถึงการฝึกฝนความคิดวิเคราะห์ เพื่อไม่พึ่งพา AI อย่างไร้สติ 2) อารักขสัมปทา หมายถึงการรักษาและปกป้องทรัพย์สินทั้งทางวัตถุและข้อมูลดิจิทัลอย่างมีจริยธรรม ป้องกันภัยไซเบอร์และการใช้ข้อมูลผิดวัตถุประสงค์ 3) กัลยาณมิตตตา คือการเลือกคบหาผู้คนที่มีความดีมีคุณธรรม สร้างเครือข่ายมิตรแท้ในยุคที่ข้อมูลและความเห็นต่าง ๆ มากมาย สร้างสมดุลและหลีกเลี่ยงความแตกแยกที่เกิดจากโซเชียลมีเดียและอัลกอริทึม 4) สมชีวิตา คือการใช้ชีวิตและบริโภคอย่างพอดี ทั้งด้านการเงิน เวลา และเทคโนโลยี เพื่อรักษาสุขภาพกายใจ ลดการเสพติดข้อมูลและฟุ้งเฟ้อในยุคดิจิทัล หลักธรรมทั้งสี่ประการช่วยให้มนุษย์ใช้ AI เป็นเครื่องมือเพิ่มพูนความสามารถ พร้อมกับรักษาคุณค่าความเป็นมนุษย์อย่างมีจริยธรรมและยั่งยืนในโลกยุคใหม่ ทำให้เทคโนโลยีเปลี่ยนโลกได้อย่างกลมกลืนกับธรรมะที่เปลี่ยนชีวิตอย่างแท้จริง

บรรณานุกรม

- พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). (2548). *คำวัด*. กรุงเทพมหานคร: เลียงเชียง.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2547). *ธรรมานุญชีวิต* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ การศาสนา.
- วรากรณ์ สามโกเศศ. (2566). *ทิศทางการศึกษาไทยในยุคพลิกผัน: ความเหลื่อมล้ำและโอกาสใหม่ในยุคเอไอ*. มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์.
- ศุภชัย ปทุมนากุล. (2024). *การอุดมศึกษาไทยในยุคปัญญาประดิษฐ์พลิกผัน: ยุทธศาสตร์การปรับตัวและการสร้างองค์ความรู้ข้ามศาสตร์*. สำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม.
- เศรษฐพงศ์ มะลิสุวรรณ. (2553). *เจาะลึกเทคโนโลยี 3G และอนาคตไอซีที*. นนทบุรี: ริงค์ ปิยอนต์ บุ๊คส์.
- สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์. (2023). *คิดค้น AI: โอกาส ความท้าทาย และยุทธศาสตร์การปรับตัวของประเทศไทย*. สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI).
- สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์. (2566). *AI กับอนาคตเศรษฐกิจไทย: ความท้าทายในการปรับตัวและลดความเหลื่อมล้ำ*. สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI).
- สุทธิพงศ์ มิตร์สมาน, ศักดิ์รินทร์ ณ นคร, และ นงนุช สุวรรณโชติ. (2565). การประยุกต์ใช้ปัญญาประดิษฐ์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในอุตสาหกรรมการผลิตไทย. *วารสารบริหารธุรกิจและสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง*, 5(2), 45–58.
- สุรพล บุญลือ. (2567). การพลิกโฉมการจัดการเรียนรู้ด้วยปัญญาประดิษฐ์: บทบาทใหม่ของผู้สอนในยุคดิจิทัล. *วารสารเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี*, 19(1), 12–25.
- Brynjolfsson, E., & McAfee, A. (2014). *The second machine age: Work, progress, and prosperity in a time of brilliant technologies*. W. W. Norton & Company.
- Holmes, W., Bialik, M., & Fadel, C. (2019). *Artificial Intelligence in Education: Promises and Implications for Teaching and Learning*. Boston, MA: Center for Curriculum Redesign.
- Luckin, R., George, K., & Cukurova, M. (2022). *AI for School Teachers*. CRC Press.
- Mollick, E. R., & Mollick, L. (2023). *Assigning AI: Seven Approaches for Students, with Prompts* (Wharton School Research Paper). Wharton School of the University of Pennsylvania. <https://ssrn.com/abstract=4475995>
- Ng, A. (2018). *Artificial intelligence is the new electricity*. Stanford University, Department of Computer Science. <https://www.gsb.stanford.edu/insights/andrew-ng-why-ai-new-electricity>.
- Russell, S., & Norvig, P. (2020). *Artificial intelligence: A modern approach* (4th ed.). Pearson.
- Russell, S., & Norvig, P. (2021). *Artificial Intelligence: A Modern Approach* (4th ed.). Hoboken, NJ: Pearson.
- Schwab, K. (2016). *The fourth industrial revolution*. World Economic Forum.
- Selwyn, N. (2019). *Should robots replace teachers?: AI and the future of education*. Polity Press.

- UNESCO. (2021). *AI and education: Guidance for Policy-Makers*. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. [https:// unesdoc. unesco. org/ark:/48223/pf0000376709](https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000376709).
- Woolf, B. P., Lane, H. C., Chaudhri, V. K., & Kolodner, J. L. (2013). *AI grand challenges for education*. *AI Magazine*, 34(4), 66–84.